

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A84/003

11 januari 1984

DE TUNESISISCHE OPPOSITIE EN HET RECENTE BROODOPROER

ad de jongste jaarwisseling vonden in Tunesië grootscheepse rellen plaats uit protest tegen een op 1 januari van kracht geworden afschaffing van de overheidssubsidies op de graanprijzen, waardoor bijvoorbeeld de prijs van een eerste levensbehoefte als brood verdubbelde. Middels deze rigouze maatregel wilde de regering na ellenlange discussies eindelijk orde op zaken stellen in de volledig uit de hand gelopen overheidsfinanciën. De ongeregelheden, die ontaardden in vernielingen en plunderingen, namen dusdanige vormen aan dat het leger moest worden ingezet en - toen dat niet afdoende bleek - op 3 januari zelfs de noodtoestand moest worden uitgeroepen en een avondklok ingesteld. Desondanks hielden de onlusten aan, waardoor president

zich op 6 januari genoodzaakt zag in een rede voor radio en televisie afstand te nemen van het gewraakte regeringsbeleid en opdracht gaf de prijsmaatregelen ongedaan te maken. Alhoewel de bevolking met groot enthousiasme reageerde op deze woorden, werd de tijd toch nog niet rijp geacht om de noodtoestand en de avondklok in te trekken. Dit sterkte waarnemers in hun mening dat er in werkelijkheid sprake was van meer dan alleen maar een broodoproer. Vormden de prijstijgingen van graan en graanprodukten de direkte aanleiding voor de gebeurtenissen, op de achtergrond hebben ongetwijfeld ook andere, verderstreckende oorzaken een rol gespeeld. Hierbij dient vooral gedacht te worden aan de uit fundamentalistisch-islamitische kringen afkomstige beschuldiging, dat het huidige regiem de traditionele mohammedaanse waarden volledig verzaakt. Of de pro-Lybische component binnen de Tunesische oppositie eveneens een rol van betekenis heeft gespeeld in het veroorzaken van de wanordelijkheden, is nog onduidelijk.

Omdat zich vele uit Tunesië afkomstige gastarbeiders studenten en ballingen in West-Europa (m.n. in Frankrijk) bevinden - ook Nederland kent een Tunesische kolonie van enkele duizenden leden-, zal in dit rapport vooral aandacht worden geschonken aan de ontwikkeling van de Tunesische oppositie door de jaren heen voorzover de aanwezige informatie dit tenminste mogelijk maakt. Aangenomen moet immers worden dat het verzet tegen en dienst entourage, zowel vanuit marxistisch en radicale als vanuit islamitische kringen, ook onder de ons werelddeel verblijvende Tunesiërs wortel heeft geschoten. Concrete gegevens inzake een voorkomen van verzetshaarden in Nederland zijn tot op heden evenwel nimmer vernomen, waarmee overigens zeker niet gezegd wil zijn dat zij er niet zouden kunnen zijn !

DE TUNESISCHЕ OPPOSITIE EN HET RECENTE BROODOPROER

Sedert het midden van de jaren dertig is de centrale persoon in de Tunesische politiek. Vanaf die tijd leidde hij niet alleen de toen door hem opgerichte illegale 'Neo-Destour Partij' *) maar als zodanig eveneens het verzet tegen de Franse overheersing. Tijdens WO II wist hij zijn machtsbasis nog te verbreden als gevolg van de oprichting van de zeer nauw aan zijn partij verbonden vakcentrale UGTT. De bevrijdingsstrijd resulteerde via een in 1955 overeengekomen autonomie uiteindelijk in de in 1956 verleende onafhankelijkheid. Sindsdien werd het land geregeerd door het in feite slechts als verlicht despotisch en repressief te kwalificeren bewind van . Met de regelmaat van de klok liet hij ministers, die in zijn ogen een al te onafhankelijke koers volgden, van de ene op de andere dag vallen en sleepte hij opposanten voor de rechter. De naar West-Europa betrokken gastarbeiders poogde hij onder de duim te houden via de vanuit Tunis gecontroleerde 'Amicale des Ouvriers Tunisiens' **)

Oppositie in de jaren vijftig en zestig

Tijdens de onafhankelijkheidsstrijd volgde een onder zijn partijgenoten niet algemeen geaccepteerde strategie van respectering van Franse belangen, zulks naar zijn zeggen met het oog op de samenwerking met Parijs die - naar zijn mening - ook na de zelfstandigheid onontbeerlijk zou zijn en derhalve op voorhand verzekerd diende te worden. Een totale bevrijdingsoorlog zoals die door de Algerijnse FLN werd gevierd, wees hij daarom nadrukkelijk af. De door een der partijleiders, , aangevoerde minderheid binnen de Neo-Destour Partij wilde het Algerijnse model wel volgen en werd daarom in de loop van 1955 uit de partij gezet. Vanuit het buitenland zetten en zijn aanhangers, die een anti-westerse houding aannamen en reeds toen inspeelden op islamitische sentimenten, hun al in Tunesië aangevangen terreurcampagne tegen en diens Franse en Tunesische medestanders voort. werd uiteindelijk in 1961 in Frankfurt /BRD vermoord, naar aangenomen mag worden in opdracht van

*) "Destour" betekent "constitutie".

**) Deze organisatie kende in ieder geval in de eerste helft van de jaren zeventig een vanuit de ambassade in Den Haag gecontroleerde Nederlandse afdeling.

Reeds snel na de onafhankelijkheid diende zich binnen de Neo-Destour Partij (NDP) een volgend conflict aan. De overkoepelende vakcentrale UGTT, die toen geleid werd door _____, wilde zich onafhankelijker opstellen van de partij-leiding. Dit streven stond haaks op de visie van staats- en partij-leider _____, die in partij en vakcentrale slechts twee verschijningsvormen van de ene, nationale beweging wilde zien. De UGTT verloor het pleit, waardoor in december 1956 het veld diende te ruimen.

Overigens bleek de positie van _____ door deze gebeurtenissen niet onherstelbaar beschadigd, getuige het feit dat hij in de jaren zestig minister van Planning en Economische Zaken werd en toen in feite zelfs als tweede man in Tunesië gold. Het wist in die dagen, ondanks heftig verzet vanuit delen van de bevolking, plannen aangenomen te krijgen die voorzagen in een verplichte algemene invoering van een stelsel van landbouwcoöperaties. Onder zijn invloed ging de NDP een als socialistisch omschreven koers varen, zelfs in die mate dat de partij in 1964 haar naam veranderde in 'Socialistische Destour Partij' (PSD). Aan het eind van de jaren zestig had het verzet tegen het beleid van _____ evenwel zulke vormen aangenomen, dat _____ hem in de loop van 1969 plotseling als een baksteen liet vallen *). In het voorjaar van 1970 werd hij zelfs gearresteerd op beschuldiging van machtsmisbruik en samenzwering tegen de staatsveiligheid. Tijdens het daaropvolgende proces werd hem met name aangewreven dat hij verraad had gepleegd jegens het door het staatshoofd in hem gestelde wantrouwen **).

_____ werd uiteindelijk tot 10 jaar gevangenisstraf veroordeeld; in 1973 wist hij evenwel te ontsnappen en ging hij in ballingschap. Alhoewel de PSD ook na de val van _____ de benaming 'socialistisch' in het vaandel bleef voeren, kan zij zeker niet als een soort voorhoede-partij of een op het wetenschappelijk socialisme gebaseerde organisatie worden aangemerkt. _____ bleef vasthouden aan de idee van een in feite kleurloze nationale eenheidsbeweging die onderdak zou moeten bieden aan alle sociale klassen.

*) Illustratief was bijvoorbeeld dat in 1968 de toenmalige minister van Defensie _____ uit protest tegen het gedwongen karakter van het landbouwbeleid was afgetreden. Nadat _____ in ongenade was gevallen werd _____ weer in ere hersteld (naar nog zal blijken overigens niet voor lange duur).

**) Zoals nog zal blijken heeft _____ in later jaren vaker gebruik gemaakt van een soortgelijke frase om zich te onttrekken aan verantwoordelijkheid voor door de regering gevoerd onpopulair beleid.

Infiltraties vanuit Lybië

In 1969, het jaar waarin op 1 september in Lybië aan de macht kwam, werd door twee naar dat land gevluchte Tunesiërs het 'Nationale Front van Tunesische Progressieve Krachten' (NFTPF) opgericht, dat overigens enige jaren later werd omgedoopt in het 'Nationale Progressieve Front voor de Bevrijding van Tunesië' (NPFLT) *).

In de jaren zeventig werden in Tunesië herhaaldelijk uit het buurland Lybië afkomstige infiltranten aangehouden die in het bezit bleken te zijn van explosieven en/of opruiende pamfletten, terwijl de autoriteiten enkele malen melding maakten van actieve betrokkenheid van officiële Lybische vertegenwoordigingen bij revolutionaire activiteiten in Tunesië.

Begin 1974 kwam het tussen Lybië en Tunesië tot een zeer kortstondige dooi.

Op 12 januari besloten beide landen namelijk onverwacht tot vorming van een unie en ondertekenden de daartoe strekkende documenten. Reeds enkele dagen later verklaarde de Tunesische president evenwel dat zijn handtekening geen enkele waarde had omdat hem inmiddels was gebleken dat hij door zijn minister van Buitenlandse Zaken, , was misleid : hij had namelijk gemeend een intentie-verklaring te signeren, maar bleek bij nader inzien een fusie-verdrag te hebben ondertekend. Na deze episode restte niets anders dan de wijk te nemen naar Tripoli, waar hij met open armen werd ontvangen. De infiltraties vanuit Lybië hernamen hun reeds bekende loop.

Medio 1977 vertrok een grote groep in Lybië opgeleide Tunesische rebellen naar Libanon, waar zij werden verdeeld over verschillende kampementen van pro-Lybische Palestijnse verzetsbewegingen **). Twee jaar later werden deze mensen teruggehaald naar Lybië omdat, zo werd hen te verstaan gegeven, 'Al Fatah' hen wilde arresteren en uitleveren aan Tunesië ***).

*) Dezerzijds bestaat het vermoeden dat NFTPF en NPFLT identiek zijn aan het ook wel eens opduikende 'Tunesische Progressieve Bevrijdingsfront' (FPLT).

**) In dit verband is het interessant dat aan een in mei 1978 in de vertrekhall van het Parijse vliegveld Orly uitgevoerde terreuractie, waarbij passagiers van 'El Al' onder vuur werden genomen, werd deelgenomen door twee Tunesiërs, die daarbij het leven lieten. De verantwoordelijkheid voor deze aanslag werd opgeëist door het PFLP van

***) Niet onvermeld mag blijven dat er in de loop van de jaren zeventig ettelijke malen geruchten hebben gecirculeerd, waarin gewag werd gemaakt van contacten tussen Tunesische opposanten en de radicale Al Fatah-leider () en diens medewerkers.

Binnenlandse oppositie in de jaren zeventig

Nadat hij zijn vaderland in 1973 was ontvlucht richtte de 'Beweging voor Volkseenheid' (MUP) op. Deze socialistisch georiënteerde groepering kreeg niet alleen aanhang onder Tunesiërs in het buitenland (w.o. West-Europa), maar wist ook een illegale infrastructuur in Tunesië zelf op te bouwen. Latere ontwikkelingen zouden leren dat er op z'n minst sprake was van enige distantie tussen deze beide takken.

In het voorjaar van 1977 verenigde een aantal als liberaal aangemerkte opposanten in Tunesië zich rond de voormalige minister , die inmiddels definitief had gebroken met de PSD. Medio 1978 richtte deze groep de 'Beweging van Socialistische Democraten' (MDS) op, een ondanks de naam eerder liberale dan socialistische formatie. Ook deze groepering kon slechts in het schemerduister van de illegaliteit opereren.

In de tweede helft van 1977 ontwikkelde zich in rap tempo een conflict tussen regering en PSD-leiding enerzijds en de door 's oude strijdmakker geleide UGTT anderzijds *). Inzet van het conflict was een door de vakcentrale geformuleerd pakket van eisen inzake de algemene arbeidsvoorwaarden. Begin januari 1978 besliste de regering uiteindelijk dat er geen sprake kon zijn van onderhandelingen met de UGTT, die zich inmiddels evenwel wist uitgegroeid tot de stem van de massa. trad daarop onmiddellijk terug uit alle functies die hij binnen de PSD bekleedde. Op 26 januari kwam het vervolgens tot een door de vakbeweging geproclameerde landelijke 24-uurs staking, die gepaard ging met wanordelijkheden op grote schaal. De rellen, waaraan vooral door jeugdige werklozen en volgens sommige berichten ook door studenten werd deelgenomen, werden in bloed gesmoord. De top van de UGTT werd achter de tralies gezet. Door deze gebeurtenissen was de vakcentrale voor veel arme Tunesiërs evenwel uitgegroeid tot meer dan alleen een vakbeweging : in hun ogen was de UGTT opgetreden als de tolk van het gewone volk en daardoor in feite tot zoiets als een legale oppositiepartij geworden.

*) De in 1974 in ongenade gevallen minister van Buitenlandse Zaken keerde in verband hiermee terug uit zijn ballingschap in Lybië. Hij wilde de vakbeweging juridische bijstand gaan verlenen. Na zijn terugkeer werd hij evenwel onverwijld onder huisarrest geplaatst.

Tunesisch terrorisme

In januari 1979 werd vanuit het Tunesische verzet voor het eerst gegrepen naar het wapen van de vliegtuigkaping : een toestel van Tunis Air, dat op weg was van Frankfurt naar Tunis, trof dit lot. De drie terroristen, allen Tunesiërs, eisten de vrijlating van _____ en de opheffing van het huisarrest van _____

. Het toestel belandde in Tripoli, waar de kapers, zonder dat aan hun eisen was voldaan, hun actie beëindigden en zich overgaven aan de Lybische autoriteiten.

Een jaar later, enkele dagen voor het hieronder nader te noemen Gafsa-incident overmeesterde een Tunesiër een Alitalia-machine die van Rome op weg was naar Tunesië : hij eiste de vrijlating van gedetineerde UGTT-leiders. De piloot zette het toestel op het vliegveld van Palermo aan de grond, waar de kaper zich na urenlange onderhandelingen overgaf aan de autoriteiten *). Nader verhoor leerde dat de man zei te behoren tot een groepering, die was aangesloten bij het 'Nationale Front voor de Bevrijding van Tunesië' (FNLT). Tevens verklaarde hij dat hij regelmatig in Europa, vooral in België en Nederland was geweest om onder landgenoten steun te winnen voor de oppositie. Voor deze bewering is evenwel nimmer een bevestiging gevonden.

Begin maart 1980 ontplofte bij de consulaire afdeling van de Tunesische ambassade in Parijs een bom, naar alle waarschijnlijkheid opnieuw een actie van Tunesische opposanten.

Het Gafsa-incident

Het hoogtepunt in de activiteiten van de radicale, pro-Lybische oppositie kwam in de nacht van 26 op 27 januari 1980, toen enige honderden gewapende rebellen een overval uitvoerden op het in centraal Tunesië gelegen mijnstadje Gafsa, dat overigens vanouds een centrum van oppositionele activiteiten was. Na gevechten, die dagen duurden en tientallen slachtoffers eisten, wist het Tunesische leger - dat logistieke steun ontving van Frankrijk **), Marokko en de VS - de rebellen te verslaan, waarbij een aantal van hen gevangen kon worden genomen. Volgens de arrestanten waren zij opgeleid in Lybische kampen, volgens sommigen onder andere door instructeurs van het 'Frente Polisario', de

*) In eerste instantie eiste de Tunesiër tijdens deze gesprekken een vrijgeleide naar Lybië.

**) Uit reactie op deze Franse hulp bestormden opgehitste Lybische volksmenigten de Franse ambassade in Tripoli en het consulaat in Benghazi.

West-Saharaanse bevrijdingsbeweging, en waren zij via Algerije Tunesië binnengesmokkeld.

Tunesië noemde Lybië verantwoordelijk voor de actie, terwijl vanuit Tripoli werd betoogd dat het om een spontane rebellie ging. Over en weer riepen beide landen hun ambassadeurs terug. Interessant was nog dat radio Teheran de gebeurtenissen omschreef als een volksopstand tegen de vijanden van de islam. De Tunesische oppositie reageerde verdeeld op het gebeuren. De belangrijkste oppositiepartijen (MDS, MUP en PCT) en veroordeelden de Lybische interventie, waarvan naar hun mening sprake was, en stelden zich op achter de regering. Allerlei kleine, radicale groepen in het buitenland juichten de opstand in Gafsa evenwel toe en veroordeelden in felle bewoordingen de externe militaire steun aan het heersende regime; van een eventuele Lybische interventie wilden deze groepjes niets weten c.q. niets negatiefs zeggen *).

Opkomst van het islamitische fundamentalisme

Het islamitisch réveil, dat eind 1979, na de machtsovername in Iran door ayatollahs, in de gehele Arabische wereld om zich heen greep, ging aan Tunesië bepaald niet voorbij. Fanatieke moslims gingen de straat op om te protesteren tegen de verwestelijkte sfeer in hun vaderland en om een grondige islamisering van de samenleving te eisen. Alhoewel de regering zich krachtig uitsprak tegen de activiteiten en doelstellingen van deze kringen, bleef hun aanhang zich uitbreiden, niet in het minst juist onder de jongeren.

De fundamentalistische islamieten, die in Tunesië overigens als "integristen" worden aangeduid, verwijten de huidige machthebbers de westerse invloeden vrij spel te geven op politiek, economisch en cultureel terrein en in het verlengde daarvan de islamitische normen en waarden onder te waarderen en daarom te verwaarlozen. Met name het door de overheid krachtig gestimuleerde westerse massa-toerisme en de van hogerhand geforceerde emancipatie van de vrouw ziet men al uitermate verderfelijk en bedreigend.

*) De volgende splinters lieten in deze zin van zich horen : het 'Résistance Armée Tunisienne', de 'Parti Revolutionnaire du Peuple Tunisien' (Leider:), het 'Collectif Tunisien du 26 janvier' (woordvoerder :), het 'Comité Revolutionnaire Generale pour la Libération de la Tunisie', de als marxistisch omschreven organisatie 'El Hakika', de 'Groupe Marxiste Revolutionnaire Tunisienne', de 'Mouvement de l'Opposition Nationale Tunisienne (Nationaliste Arabe)', de 'Union of Popular Forces-Tunesian Popular Army', de 'Islamic Mouvement in Tunisia' en het 'Front Progressiste de Libération de la Tunisie'.

In februari 1981 kwam het op middelbare scholen en universiteiten tot incidenten waarin fanatieke islamieten de hoofdrol speelden. De regering, die hard optrad, stelde de illegale 'Beweging van de Islamitische Strooming' (MTI) verantwoordelijk voor de wanordelijkheden. De leiders van deze beweging wezen die beschuldiging overigens verontwaardigd van de hand.

Enkele maanden later, medio juli, werden tijdens een nachtelijke arrestatiegolf verscheidene fundamentalisten, waaronder oprichters en leiders van de MTI, aangehouden *). Minister van Binnenlandse Zaken vertelde op een persconferentie dat de gearresteerden behoorden tot extremistische islamitische bewegingen, die contacten onderhielden met "buitenlandse partijen uit staten die in naam van de religieuze revolutie expansionistische bedoelingen koesteren"; een nadere precisering liet hij evenwel achterwege.

Tijdens een proces in augustus daaropvolgend werden de gearresteerde islamitische leiders over het algemeen tot zware vrijheidsstraffen veroordeeld.

Eind september tartte de overheid de integristen nog verder door vrouwen te verbieden om in scholen en openbare gebouwen de traditionele sluier, de chador, te dragen.

In april 1982 kwam het op de universiteit van Tunis tot ernstige botsingen tussen aanhangers van de MTI en linkse studenten, waarbij de politie zich genoodzaakt zag in te grijpen.

Ruim een jaar later, in juli 1983, werd een twintigtal Tunesiërs, vooral studenten, veroordeeld tot relatief lichte gevangenisstraffen wegens een poging tot heroprichting van de MTI. Tijdens het proces klaagden de arrestanten over foltering en tijdens hun detentie.

Het repressieve optreden van de overheid tegen de MTI zou er overigens toe hebben geleid dat nogal wat leden naar Frankrijk zijn uitgeweken.

De MTI was klaarblijkelijk niet de enige islamitische organisatie die de autoriteiten zorgen baarde. In augustus 1983 werd namelijk een proces gevoerd tegen dertig leiders en leden van de Tunesische afdeling van de 'Islamitische Bevrijdingspartij' (PLI)**), een in 1952 in Jordanië opgerichte geheime beweging waarover vrijwel niets bekend is. Naar verluidt zou de PLI uitzijn op herinvoering van het islamitische recht, de sharia, en herstel van het oude kalifaat. Volgens persberichten zou vermoed worden dat de operationele leiding van de organisatie ergens in Europa zou zijn gevestigd. In dit werelddeel zou onder islamitische intellectuelen gerecruteerd worden. Recruten zouden naar hun

*) Onder de arrestanten waren naast MTI-leiders als _____ en _____ (resp. voorzitter en secretaris-generaal van de MTI) overigens ook nog enkele leiders van een andere islamitische organisatie, de 'Mouvement Islamique Progressiste'.

**) In het Arabisch "Hizb Al Tahrir".

vaderland worden teruggestuurd om daar nieuwe secties van de PLI op te bouwen *). Opmerkelijk was het dat onder de beklaagden in het genoemde proces militairen in de meerderheid waren, waaronder zelfs drie subalterne officieren. Het was voor het eerst sinds 1962 dat leden van de strijdkrachten terecht moesten staan in een als politiek aangemerkt proces. Dat het regiem door deze militaire betrokkenheid geschokt was, bleek wel uit het feit dat de militairen tot zware vrijheidsstraffen werden veroordeeld, zulks in tegenstelling tot de tegelijkertijd terechtstaande burgers, die er met veel lichtere straffen afkwamen.

Dat het ook in andere sectoren van de radicale oppositie nog steeds niet rustig was, bleek toen in juli 1983 ook een proces werd gevoerd tegen een twaalfstal Tunesiërs, die zich zouden hebben verenigd in de 'Beweging van Volksrevolutionairen' (MRP). De beklaagden werden ervan beschuldigd dat zij aanslagen hadden willen uitvoeren tegen Amerikaanse en Saoedi-Arabische objecten in Tunis om zo het regiem te destabiliseren. Ook werd hen aangewreven dat zij buitenlandse contacten onderhielden, in welk verband de radicale Palestijn (alias) met name werd genoemd **). Overigens maakten de arrestanten tijdens de rechtzitting melding van op hen toegepaste folterpraktijken.

Voorzichtige liberalisering

Vlak na het Gafsa-incident werd de toenmalige premier , die bekend stond als een man van de harde lijn, getroffen door een beroerte. Hij werd vervangen door , van wie werd aangenomen dat hij zich meer liberaal zou opstellen tegenover de gematigde oppositie.

Ruim een jaar later, in juni 1981, besloot niet alleen dat er in

*) Le Monde d.d. 24-8-1983 wist te melden dat diverse leden van de Tunesische groep in de BRD zouden hebben verbleven, terwijl een der gearresteerde officieren tijdens een stage in Griekenland zou zijn aangeworven.

**) was tot 1978 lid van Al Fatah. In dat jaar voegde hij zich bij de extremistische Al Fatah-dissident (alias). Hun wegen gingen evenwel reeds spoedig weer uiteen, naar verluidt omdat . toch niet kon instemmen met de door georganiseerde moordcampagnes. Hij richtte toen de "Arabische Volksbevrijdingsbeweging" (APLM) o een tot op heden in nevelen gehulde organisatie. In ieder geval tot voor enige jaren was voorts secretaris-generaal van de 'Palestijnse Unie van Schrijvers en Journalisten'.

november vervroegde parlementsverkiezingen zouden komen, maar ook dat groeperingen, die er dan in zouden slagen minimaal 5% van de stemmen te vergaren, voor erkenning als politieke partij in aanmerking zouden komen. Medio juli liet de Tunesische president vervolgens weten dat de sinds 1963 verboden Communistische Partij van Tunesië (PCT) niet aan de limiet behoefde te voldoen, maar met onmiddellijk ingang werd gelegaliseerd. Alhoewel het hier ongetwijfeld om een politiek gezien belangwekkend gebaar ging, dient wel bedacht te worden, dat deze partij slechts de omvang van een splinter had en daardoor geen enkele reële bedreiging voor het regime zou kunnen vormen *).

De PSD en de UGTT besloten gezamenlijk aan de verkiezingen te gaan deelnemen met een lijst die de naam 'Front National' zou gaan dragen. Opmerkelijk was nog wel dat de vakbondsleiding liet weten leden, die zich op andere lijsten wilden laten kandideren, geen strobreed in de weg te zullen leggen.

Van de grote oppositiebewegingen besloot de 'liberale' MDS aan de verkiezingen te gaan deelnemen, terwijl de radicaal Islamitische MTI daarvan zonder meer afzag. Binnen de socialistische MUP kwamen de radicale en de meer gematigde vleugel fel tegenover elkaar te staan. Uiteindelijk viel de partij uiteen in de MUP-I en de MUP-II. De radicale MUP-I, waarvan de touwtjes in handen had en de leden vooral in ballingschap verbleven, betitelde de openheid van de verkiezingen als een klucht en hield er zich daarom verre van. De MUP-II, waarvan een der belangrijkste leiders werd **), besloot wel tot deelname. Interessant was dat uiteindelijk enkele tientallen UGTT-leden voorkwamen op de kandidatenlijsten van de MDS en de MUP-II.

De verkiezingen leverden een complete triomf op voor het 'Front National', dat alle zetels won. Volgens de officiële uitslag wist geen der andere lijsten de 5%-grens te bereiken. Inmiddels wordt evenwel vrij algemeen aangenomen dat er met de resultaten is geknoeid. De toenmalige minister van Binnenlandse Zaken, die als een tegenstander van de politieke liberalisering wordt aangemerkt, zou daarvoor verantwoordelijk zijn geweest.

Doordat de via de gezamenlijke lijst met de PSD in het parlement gekozen UGTT-leden besloten een eigen fractie te gaan vormen, kreeg de regering toch met zoiets als een parlementaire oppositie te maken. De vakbondsleden zetten zich in de volksvertegenwoordiging in voor verdere democratisering, algemene amnestie en bestrijding van folterpraktijken.

*) De door secretaris-generaal geleide PCT staat te boek als een echte pro-Moskou partij. zelf zou overigens bepaald niet het toonbeeld van een harde revolutionair zijn. Naar verluidt bestaat er een radical afsplitsing van de PCT, de 'PCT-7e congres'. (Nadere gegevens hieromtrent zijn dezerzijds niet bekend).

**) is tevens vice-voorzitter van de 'Vereniging van Arabische Ingenieurs'.

Voortgaande liberalisering

In oktober 1983 werd het PCT-blad 'Al-Tariq Al-Jadid' voor de duur van 6 maanden verboden omdat het melding had gemaakt van geruchten dat op de Tunesische ambassade in Parijs voor studenten bestemde gelden zouden zijn verduisterd. De vraag rees toen of het liberaliseringsproces stakte of zelfs langzaam zou worden teruggedraaid. Dit bleek uiteindelijk niet het geval te zijn want een maand later werden de MDS en de MUP-II per decreet gelegaliseerd.

Medio december werd vervolgens de oprichting bekend gemaakt van het 'Verband van Socialistische Tunesiërs' (RST), een organisatie waarin leden van allerlei linkse splinters een politiek onderdak zouden hebben gevonden. Secretaris-generaal deelde mee dat de groep officiële erkenning had aangevraagd.

Alhoewel een reactie op dat verzoek dezerzijds nog niet bekend is, lijkt het niet van betekenis ontbloeit te zijn dat men het in de aangeduide kringen op dat moment opportuun achtte tot deze publieke daad over te gaan, tenzij men er bewust op uit was het regiem in diskrediet te brengen.

Het broodoproer

Eind december 1983 ontstonden in het arme zuiden van Tunesië ongeregelheden uit protest tegen een voor 1 januari aangekondigde verdubbeling van de broodprijzen. De volgende dagen verspreidden de rellen zich als het ware sprongsgewijze over de rest van het land. Op 3 januari had het oproer dusdanige vormen aangenomen dat de noodtoestand moest worden afgekondigd en een avondklok werd ingesteld. Noch deze maatregelen noch de aankondiging dat de allerarmsten een prijscompensatie zouden ontvangen brachten het benarde regiem ook maar enig soelaas.

Waarnemers viel het niet alleen op dat vooral jongeren actief deelnamen aan de ongeregelheden, maar ook dat de vernielingen en plunderingen vaak gericht waren tegen wat werd aangeduid als westerse invloeden. Zeer opmerkelijk was het dat in de straten leuzen waren te horen waarin een vijand van Allah werd genoemd.

Op 6 januari, op een moment dat de UGTT - die zich steeds afzijdig had gehouden ernstig overwoog een nationale staking uit te roepen, deelde in een rede tot de natie mee dat hij opdracht had gegeven de prijsmaatregelen onmiddellijk terug te draaien. Hij trachtte zijn beschadigde status onder het volk weer op te vijzelen door te stellen dat de regering hem nimmer op de hoogte had gebracht van de werkelijke omvang van de prijsverhogingen. Gelet op het in de straten losbrekende vreugdebeton bleek de oude truc het nog steeds goed te do

In het licht van de presidentiële verklaring was het opmerkelijk dat later op de dag niet premier op grond van een falend prijsbeleid tot aftreden bleek te zijn gedwongen, maar integendeel minister wegens het falen van de politie bij de bestrijding van de ongeregelheden. Het feit dat de portefeuille van kreeg toebedeeld, completeerde de ironie.

Een politieke actie ?

Alhoewel steeds van een broodoproer werd gesproken, hebben de Tunesische autoriteiten herhaaldelijk aangegeven dat het in werkelijkheid om een politiek gemotiveerd oproer ging. Zo zei op 3 januari voor de televisie dat bepaalde jongeren waren gemanipuleerd om aan de onlusten deel te nemen, terwijl hij de aanstichters verweet dat zij "min of meer waren geïnspireerd door zekere buitenlandse invloeden". Voorts liet hij bij die gelegenheid weten dat de noodtoestand pas zou worden opgeheven als diegenen, die de rellen hadden veroorzaakt, zouden zijn gearresteerd. De Tunesische ambassadeur in Parijs liet zich in soortgelijke zin uit toen hij desgevraagd verklaarde dat de onlusten heel weinig te maken hadden met de verhoging van de broodprijs.

Enkele dagen later herhaalde tegenover Franse verslaggevers *) zijn opmerking dat de demonstranten waren gemanipuleerd. Hij voegde daaraan toe dat er sprake was geweest van een confrontatie met "goed opgeleide, gecoördineerd optredende commando's". Een andere journalist **) tekende - na de rede van - uit de mond van de premier op dat de prijsmaatregelen economisch verantwoord waren geweest, maar dat de regering de omvang van de onvrede daaromtrent onder het volk had onderschat, evenals de mate waarin dit zou worden uitgebuit door politieke oppositiegroeperingen", welke de eerste minister overigens niet nader wilde identificeren. Terwijl de Tunesische autoriteiten in het verleden altijd direct klaar stonden om bij ongeregelheden en oppositionele activiteiten beschuldigend naar Lybië te wijzen, bleef een dergelijke reactie opvallend genoeg nu geheel achterwege. Zelfs toen op 8 januari in Tunis werd meegedeeld dat uit Lybië afkomstige saboteurs de voorgaande avond een oliepijpleiding in Tunesië hadden opgeblazen, hoedde men zich er angstvallig voor het bewind in Tripoli te blameren. Was de angst voor zo groot of ziet men in Tunis niet langer Tripoli maar Teheran als het werkelijke centrum van al het tegen Tunesië gerichte kwaad ?

*) Le Monde d.d. 7-1-1984

**) International Herald Tribune d.d. 7/8-1-1984

Stemmen buiten de regering

Een van de meest opvallende feiten rond het broodoproer was wel, dat de UGTT, die zich in januari 1978 middels het uitroepen van een landelijke staking zo had geweerd, de regering eind december weliswaar had gewaarschuwd voor de negatieve gevolgen van de prijsstijgingen voor koopkracht en leefniveau van de gewone man en daarom had voorspeld dat de maatregelen tot verhoging van de sociale spanningen zou leiden, maar dat de vakcentrale vervolgens in ieder geval geen zichtbare rol in het volksprotest was gaan spelen - of moet hier gezegd worden : heeft kunnen spelen ? -. In eerste instantie veroordeelde^{de}/UGTT de incidenten zelfs, zij het met de toevoeging dat de regering wel iets moest gaan doen aan het inkomensplaatje, met name dat van de armsten. In een later stadium verhardde de vakcentrale zijn standpunt in zoverre dat men aangaf dat, zo de regering niet met een prijscompensatie zou komen, een algemeen stakingsparool afgekondigd zou kunnen gaan worden.

De legale oppositiepartijen MDS en PCT waren het niet eens met het feit dat het bewind uiteindelijk het leger inzette om de ongeregelheden de kop in te drukken. Zij noemden de regering verantwoordelijk voor de ontstane noodsituatie. Een anonieme PCT-leider verklaarde *) dat het volksprotest verder ging dan alleen tegen de verhoging van de broodprijs. Naar zijn mening was in ieder geval een deel van de jeugd door de ontwikkelingen in de Tunesische maatschappij gedeso-riënteerd geraakt en was er inmiddels sprake van een ideologische leegte. Hij pleitte daarom voor "een brede aanpak van de problemen".

Vertegenwoordigers van de MTI gaven te kennen **) dat de rellen weliswaar spon-taan waren begonnen, maar dat hun groepering zich er vervolgens mee was gaan be-moeien om het geheel te organiseren. Naar hun mening zou de strijd nu pas echt zijn begonnen. Zij verzetten zich tegen beschuldigingen van regeringsfunctiona-rissen dat hun beweging Khomeinistisch zou zijn : weliswaar bewonderden zij de ayatollah, maar van welke banden met hem dan ook zou absoluut geen sprake zijn. In een in Brussel uitgegeven verklaring ***) stelde de 'Tunesische Nationale Oppositiebeweging' (MONT) dat de rellen het gevolg waren van onder verantwoorde-lijkheid van deze groepering in Tunesië gevoerde politieke actie voor "bevrij-ding, onafhankelijkheid en ware democratie". Tevens werden de economische politiek en het repressieve beleid van premier in radicale bewoordingen veroordeeld ****).

*) L'Humanité d.d. 5-1-1984

**) IHT d.d. 10-1-1984

***) Nederlands Dagblad d.d. 5-1-1984

****) Als leider van de MONT werd genoemd. Deze is in het verleden ook opgevoerd als aanvoerder van het FNLT en als woordvoerder van het 'Collectif Tunisien du 16 janvier'. Hij wordt wel omschreven als de opvolger van wijlen , de legendarische oppositieleider uit de tweede

De UTIT, een organisatie van Tunesische arbeiders in Frankrijk, noemde in een persverklaring *) de regering in Tunis verantwoordelijk voor de ontstane noodsituatie en "de tragische consequenties" daarvan. De "blinde, bloedige repressie die door de machthebbers was uitgeoefend" werd scherp gelaakt. Het moet overigens opmerkelijk genoemd worden dat het broodoproer de Tunesische kolonie in West-Europa niet heeft gebracht tot ondersteunende demonstraties, bezettingsacties e.d., om van verdergaande, meer gewelddadige sympathie-betuingen nog maar te zwijgen. Dit bevreedt temeer omdat algemeen wordt aangenomen dat de radicale Tunesische oppositie in dat werelddeel wel degelijk over steunpunten beschikt. (Mutatis mutandis kan hetzelfde gezegd worden over de circa 60.000 Tunesiërs die in Lybië werkzaam zijn).

Tenslotte

Het feit dat tijdens het broodoproer reeds na enige dagen door de knieën is gegaan, zou er wel eens toe kunnen leiden dat men in meer radicale oppositionele kringen in het vervolg gemakkelijker en eerder naar het wapen van de volksopstand zal gaan grijpen **). Dit klemt temeer omdat veel erop duidt dat de fundamentalistische islamieten, die toch al gemakkelijk de straat op gaar de wind behoorlijk in de zeilen hebben en naar aangenomen moet worden inmiddels de dominerende faktor vormen binnen het Tunesische verzet. De verschuiving van het zwaartepunt binnen de oppositie wordt geïllustreerd door het feit dat, terwijl in de jaren zeventig vooral links-radicalen verzetsgroepen voor de rechte werden gedaagd, de laatste jaren vooral radicale moslems dit lot trof. Of deze trend onder de in West-Europa verblijvende Tunesiërs even sterk is als in Tunesië zelf, valt dezerzijds nog niet te beoordelen.

Overigens dringt de vraag zich op of men in Tripoli lijdelijk zal toezien hoe men zijn invloed op de Tunesische oppositie kwijt raakt aan Teheran. De gedachte aan een op fundamentalistisch-islamitische leest geschoeide staat direct aan zijn grenzen zou nog weleens de nodige zorgen kunnen baren.

*) Le Monde d.d. 6-1-1984

**) Nu kon de nog altijd in brede bevolkingslagen populaire president zijn niet geringe autoriteit in de schaal leggen om het tij te keren. De vraag is echter wat er onder zulke omstandigheden zal gebeuren als de ziekelijke en 83- (naar zijn eigen zeggen 80-) jarige eenmaal van het toneel zal zijn verdwenen.